

Sibyly a pohanskí mudrci v kresťanských chrámoch

Lucia Laudoni

20. apríla 2021 ✚ Kultúra

Na Cavalliniho mozaike Narodenia Pána nechýba Taberna meritoria a zázrak vytekajúceho oleja. Autor výzdoby chrámov v Trastevere sa inšpiroval byzantskými modelmi.

Zdroj: nicolettadematthaeis.files.wordpress.com

Dogma je pravda, ktorá sa stala slovom podobne, ako sa Slovo (Logos) stalo telom. Rím, *cor mundi*, ukrýva zaujímavú pamiatku na inkarnáciu Krista. V Zátiberí, ktorému Rimania hovorievali *Trans Tiberim* a na moderných mapách je zakreslené pod talianskym názvom Trastevere, vyrástol starobylý mariánsky chrám. Na mieste svätyne stála budova známa ako *Taberna meritoria*, niečo medzi útulkom pre vyslúžilých vojakov, hostincom a skladiskom.

Boh má „na sklade“ viac zázrakov, než je lístia na strome. *Providentia Dei* si vyvolila budovu zátiberskej *taberny*, aby – dávno pred misijnými cestami apoštola Pavla – zažiaril pohanom majestát Pomazaného. *Augusto regnante*, za vlády cisára Augusta, žili za Tiberom potomkovia Abrahámovi. Židovská diaspora sa miešala s uctievačmi boha lekárstva Aesculapia s palicou ovinutou hadom, ktorému pohania na ostrove rieky Tiber postavili luxusnú svätyňu.

Taberna meritoria bola dopravným uzlom a predobrazom mystického domu Cirkvi, v ktorej sa mali stretnúť Židia a pohania spútaní sladkými okovami ortodoxie.

Traduje sa, že v roku 38 pred Kristom vytryskol na mieste *taberny* prameň oleja. Bolo ho toľko, až sa vlieval do Tiberu. Olej vytekal niekoľko dní a jeho vôňa sa šírla široko-ďaleko ulicami hlavného mesta vtedajšieho sveta. Olej je symbolom Kristovho kráľovského pomazania a pohanskému sídlu cisárov mal zvestovať príchod nového imperátora, ktorý bude panovať *Urbi et orbi*.

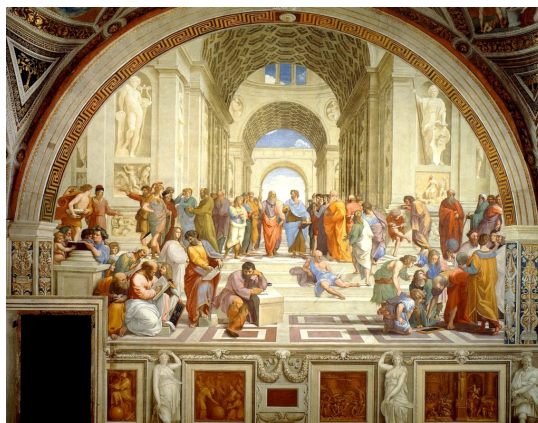
Fons olei – prameň, ktorý “pokrstil” pohanský Rím.

Zdroj: nicolettadematthaeis.files.wordpress.com

Pamiatkou na tento zázrak je okrúhly otvor opatrený mrežou (*cancelli*) a latinským nápisom *Fons olei* (Žriedlo oleja). „Odtiaľto olej vzišiel, keď Kristus v tele Panny vo svetle prišiel.“ Gramatický rým nie je zbytočný, keď sa pozrieme na to, čo rozpráva kameň: „*Hinc oleum fluxit cum Christus Virgine luxit.*“ Význam udalosti ešte lepšie objasňuje ďalší nápis na ľavej strane prameňa: „*Utroque oleo sacrata est Roma, terrarum caput.*“ Dá sa povedať, že išlo o akýsi mystický krst vtedy ešte polyteistického Ríma: „Obojím (pomazaním) oleja bol posvätený Rím, hlava (všetkých) zemí.“

Zo stien Sixtínskej kaplnky hľadajú prísne oči gréckych Sibýl a v moskovskom Kremli majú na stene fresku najlatinskejšieho Vergília. Čo robí *lucerna poetarum Latinorum* medzi svedkami Kristovej pravdy? Prečo sa v balkánskych pravoslávnych monastieroch stále môžeme stretnúť s obrazmi Platóna, Aristotela či Plutarcha, ktorých od Cirkvou kanonizovaných osobností odlišuje len absencia svätožiary?

Učitelia pohanskej múdrosti boli súčasníkmi starozákonných prorokov. Boh pripravoval na prijatie Mesiáša aj ich srdcia obalené sadlom modloslužobníctva a bezútešnou predstavou o tieňoch v Hádesovej ríši mŕtvych.

Raffaelova freska Aténska škola je apoteózou antickej múdrosti.

Zdroj: [wikimedia commons](http://commons.wikimedia.org)

Východná Cirkev si vždy uvedomovala, že filozofom grécko-rímskeho sveta nepatrí rovnaká úcta, aká náleží synom a dcéram kresťanského veku. Nikto nebozkáva ikonu Platóna. Veľkí muži antiky sú spolu s prorokynami Sibylami považovaní za ctihodných, pretože mnohí z nich dospeli (aspoň v teoretickej rovine) k latentnému monoteizmu a predpovedali príchod Spasiteľa. Ich viera sa však podobala pohľadu cez mliečne sklo a snívaniu o svetle dňa za svitu mesiaca.

Balkán sa rozvíjal pod vplyvom Byzancie a recepcia diel múdrych hláv Helady nebola pod orientálnym nebom nikdy prerušená. Nie je preto ničím výnimočným stretnúť na murálnych freskách ortodoxného Balkánu Aristotela alebo Sofokla, ktorí sa na latinskom Západe presunuli na stránky iluminovaných rukopisov.

Prečo majú pohania z balkánskych ortodoxných kláštorov modrú aureolu? Svätožiara to nie je. Modrá je farbou múdrosti, ktorá vyžaruje z Trojice a dáva poznanie aj tým, ktorí hľadajú na nebo cez špinavé okuliare bludu.

V rumunskom meste Târgu Jiu stojí na Piața Victoriei zaujímavý Boží dom. Exteriér pravoslávneho kostola s renesančnými stavebnými prvkami zdobí freskový cyklus antických filozofov vrátane Solóna a Sokrata.

Zdroj: wikimedia commons

Múdrost' je ako dážď a dáždnik svetskej vedy môže dotyku jeho kvapiek prekážať. Pokiaľ ide o učenie Cirkvi, v otázke spásy pohanov je (prirodzene) rezervované. Východ verí, že Kristus počas svojej katabázy (zostúpenia do pekiel) hlásal Evanjelium morálne čistým pohanom a kľúčom vzkriesenia im otvoril nebo. Podľa iného výkladu nepokrstení hľadači pravdy nemôžu participovať *in integritate* na nebeskej blaženosti a ich duše treba odporúčať do Božieho milosrdenstva.

V súčasnosti sa ľudia cítia byť majiteľmi vedomostí, a nie ich správcami. Pre mnohých z nás je preto náročné pripustiť, že nahliadnuť za oponu nemáme právo a *quaestio disputata* je, pokiaľ ide o spásu filozofov staroveku, tajomstvom Najvyššieho. Cirkev pochopiteľne nikdy neprehlásila, že Vergílius je v nebi, ale nekladie ho – s dogmatickou vážnosťou – ani do pekla, tak, ako Dante vo svojej básni básni.

Nie je hriechom zapáliť sviečku za, povedzme, Caesarovu dušu, ale možno tak urobiť len pod vedením duchovného otca a s jeho súhlasom. Súkromná modlitba za spásu obľúbenej osobnosti antiky nesmie sklznúť do modlitebného obdivu, ktorý je rafinovaným typom modloslužby.

Filozofi učia aj zo stien ortodoxného chrámu v rumunskom Alexeni.

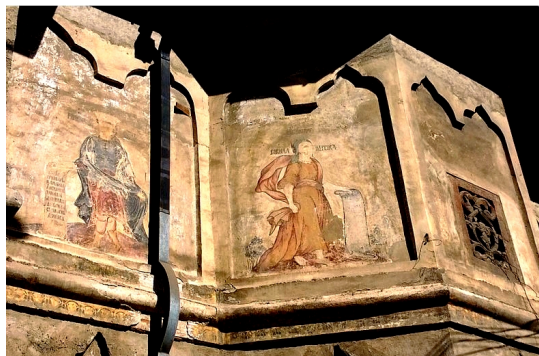
Zdroj: wikimedia commons

Pekným príkladom úprimnej modlitby za dušu pohana boli slzy svätého pápeža Gregora Veľkého. *Vir Dei* ich prelieval za cisára Trajána. Vo východnej časti impéria svätého Gregora nazývali *Dialogos* podľa pontifikovho popredného hagiografického diela. Boh vypočul modlitby svojho služobníka a daroval rímskemu cisárovi raj. Traján vykonal počas života skutok milosrdenstva netypický pre jeho cisársky stav: zastal sa vdovy.

Cirkevní otcovia pripočítali Vergília k zástupu prorokov hovoriacich o príchode Božieho Syna na svet. Môže za to štvrtá z eklog jeho *Bukoliky*. Vergíliov *stylus* hlása, že v plnosti času zostúpi na zem záchranca a mierotvorca z novej rodovej línie: „*Nova progenies coelo demittitur alto.*“ („Nový rod /potomok/ je poslaný zostúpiť z výšin nebies.“) Moderná exegéza chce v týchto veršoch hľadať *laudatio* na nastupujúci zlatý vek rímskych cisárov na čele s Vergíliovým protektorom Augustom. Z kontextu eklogy však vyplýva, že básnik recykluje proroctvo Kúmskej Sibyly o narodení kráľa z Panny.

Kto vlastne boli Sibyly a prečo ich Michelangelov štetec urobil nesmrteľnými? Sibyla nie je krstné meno, ale titul. Názov prorockej funkcie. Riman Varro kladie slovo Sibyla do súvislosti s gréckym konceptom *theodoule* (Božia vôľa, želanie, rada). Platón referuje len o jednej Sibyle, rímska kultúra štandardizuje počet Sibýl na desať. Príklad dávnej Sibyly, ktorá pôsobila v známej veštiarni v Delfách pred nemenej známou Pýtiou, nasledovali ďalšie prorocky inšpirované ženy.

Je dosť rozšíreným omylom redukovať úlohu Sibýl na čítanie z knihy budúcnosti. Herakleitos v 3. storočí pred Kristom opisuje Sibylu ako odstrašujúcu pôsobiacu neupravenú ženu, ktorá chrlí drsnú pravdu ako sopka. Hovorí o prítomnosti bez prikrášlenia.

Kostolíku z 18. storočia niektorí obyvatelia Bukurešti nepovedia inak, než Biserica Sibilelor – Chrám Sibýl. Môžu za to exteriérové maľby starodávnych prorokýň.

Zdroj: ninaselaru.files.wordpress.com

Staroveký svet prisudzoval Sibylám autoritu orákula – človeka, cez ktorého *vis maior* odovzdáva informáciu o stave vecí naprieč priestorom a časom. *Vaticinium*, veštba, mala v živote Sibyl popredné miesto, ale nebola ich jediným zamestnaním.

V stredovekom pravoslávnom Rusku prekvitala spiritualita jurodivosti, ktorá bola založená na podobnom princípe: jurodivý je „bláznom pre Krista“ a rozbíja škrupinu častokrát studeného a neosobného bontónu, schematických konvencií a falošných profesionálnych úsmevov.

Jurodivý svätec a Sibyla môžu vzbudzovať dojem špinavých tulákov. Vonkajší prejav mimo očakávaného spoločenského štandardu im však dáva slobodu tlmočiť Božiu vôľu bez diplomatickej hmlý, ktorá by ich posolstvu len ublížila. Nepremostiteľnou priepasťou medzi starovekými prorokyňami a typom ruskej stredovekej svätosti je kresťanská viera. Sibyly ju ešte nemali, ich ústa v extáze mohli ukradnúť aj démoni.

Tajuplné Sibyliny knihy prešli rukami posledného rímskeho kráľa Tarquinia Superba. Ich autorka Sibyla Kúmska prorokovala vo vodou zaplavenej jaskyni neďaleko Neapola a jej spisy boli duchovným pokladom rímskeho Kapitolu. Nielen vojenské trúby hrmeli z úst Kúmskej Sibyl, predvidela aj nežnosť Božej Matky: „*Tunc Deus e magno demittet Olympo... militiae aeternae regem sacra virgo cibabit lacte suo.*“ („Potom zostúpi Boh z veľkého Olympu... /a/ kráľa večných /nebeských/ vojsk bude svojím mliekom napájať svätá panna.“)

Michelangelova vízia Delfskej Sibyl v Sixtínskej kaplnke.

Zdroj: wikimedia commons

Eritrejská Sibyla videla zničenie Tróje aj *mirabilis adventus* pravého Boha v tele: „*Cerno Dei natum qui se demisit ab alto*“ („Vidím narodenie Boha, ktorý sám seba zoslal z Výsosti“) a ďalej „*Hebrea quem virgo feret de stirpe decora.*“ („Ktorého bude nosiť panna zo vznešeného hebrejského rodu.“)

Už spomínaná Delfská Sibyla slúžila Apollónovi a v extáze pocítila aj úsvit kresťanstva: „*Virginea conceptus ab alvo prodibit sine contactu maris.*“ („Z panenského lona počatý vzíde bez dotyku muža.“)

Zrnko Kristovo hľadala v egyptskej púšti Lýbijská Sibyla: „*Ecce dies venient quo aeternus princeps tempore irradians sata laeta, gremio Rex membra reclinat Reginae mundi, sanctus per saecula vivus.*“ („Hľa, prichádzajú dni, kedy večné knieža bude ožarovať radostné nivy /úrodné polia, možno narážka na betlehemske polia pastierov/, v lone Kráľovnej sveta si Kráľ zloží údy, svätý a živý naveky.“)

Tiburtínska Sibyla sa do oblakov poznania zahalovala v dnešnom Tivoli. Čo prečítala z hmly vekov? „*Carmines quod sanctam potui monstrare puellam concipit quae Nazareis in finibus illum, quem sub carne Deum Bethlemitica rura videbunt.*“ („V piesni /básni/ som teda mohla ukázať pannu /dievčinu/, ktorá počne v nazaretských zemiach /na periférii/, toho, ktorého uzrú betlehemske kraje ako Boha v tele.“)

Lono Bohorodičky oslávila aj Frýgická Sibyla: „*Virginis in corpus voluit demittere coelo ipse Deus prolem, quam nuntiat angelus almae Matri.*“ („Do panenského tela sám Boh prial si zoslať potomka /syna/ z nebies, ktorého anjel zvestuje životodarnej Matke.“)

K duchovným sestrám sa v prorockej moci pridáva tiež Sibyla z Helespontu. Pod mikroskopom veštby vidí Božiu matku, „*quae sobolem mundo pareret splendore micantem, progenies summi speciosa et vera Tonantis pacifica mundum qui sub ditone gubernat.*“ („ktorá v nádhere priniesla svetú jagavého potomka, skvostné a v pravde spravodlivé dieťa najvyššieho Hromovládneho /Boha/, ktorý bude spravovať svet mocou pokoja.“)

Ikona básnika Vergília z moskovského Kremľa.

Zdroj: coollib.com

Leitmotívom profetických vízií pohanských panien bol dôraz na pozíciu panenskej matky Mesiáša v dejinách spásy. Milovníci sakrálneho spevu sa tešia z hudobnej podoby kompletných veršov prorociet Sibyl (*Prophetiae Sibyllarum*) z pera majstra franko-flámskej polyfónie Orlanda di Lassa.

Slávna sekvencia *Dies irae* volá za svedkov súdneho dňa Dávida a Sibylu. Pre liturgickú poéziu sú kráľ Dávid a Sibyla stĺpmi pravdy: pevný stĺp veterotestamentárneho židovstva verzus porušený pohanský stĺp *sapientiae gentium*. Porušený, a predsa stojaci.

Cieľom slovesa *solvet* použitého v sekvencii nie je zvestovať hrôzu ničenia. Z latinského *solvere* a *solutio* predsa vzniklo anglické *solution*. Riešenie, solúcia, rozpustenie všetkej neprávosti v horiacom jazere.

Solvat znamená, že *Iudex ultionis*, veľký Sudca pomsty, na konci časov všetko vyrieši. Dá dejinám (aj tým pohanským) zmysel – zmysel, ktorý ešte nemajú, pretože nie sú ukončené. Páska času sa stále nahráva.

Kiežby sme si mohli položiť hlavu na vankúš Cirkvi! Kiežby na tom vankúši neboli klince! Bože, zastav zem, ktorá krváca a premeň túto krv na diamanty lásky, o ktorých snívali veľké duše starého veku.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/sibyly-a-pohanski-mudrci-v-krestanskych-chramoch/>